

De Pyramide

MUZIEKWIJZER

PRIMAIR ONDERWIJS EN OPLEIDINGEN

UITGAVE VAN GEHRELS MUZIEKEDUCATIE 71 04 SEPTEMBER 2017

Artikelen en interview

'Bewegen in muziekonderwijs'
Kinderboeken en muziek
Praktisch met Prowise Presenter

Lessen en Liedbijlage

Griezelige liedjes
en spannende muziek

Vocal painting, een verrijking van het palet aan educatieve middelen

'Met vocal painting krijg je een betere klank, dat horen de leerlingen zelf ook'

Vocal painting is een vernieuwende, op handtekens gebaseerde methode waarmee je in een groep vanuit muzikale motieven ter plekke muziek creëert. Mathieu Vulto gaf een workshop op de professionaliseringsdag aan een gezelschap van muzikaal bovengemiddeld onderlegde deelnemers. Maar kun je dit ook met kinderen? En wat leren ze er dan van? Een interview.

Interview door de redactie

Vocal painting is ontwikkeld door Jim Daus Hjernøe die lesgeeft aan de Royal Academy of Music in Aarhus en Aalborg, Denemarken. Hjernøe werd geïnspireerd door Walter Thompson uit de Verenigde Staten, die met handtekens aan orkesten, acteurs en dansers aangeeft hoe de voorstelling moet worden veranderd. Thompson noemt dat *soundpainting*, zie ook www.soundpainting.com/soundpainting/.

Hjernøe wilde deze manier van muziek maken toespitsen op de vocale muziek, ontwikkelde tekens voor koren en noemde dat *vocal painting*. In de vakliteratuur worden die tekens *hand signs* genoemd, zie kader en foto's op pagina 16 voor voorbeelden daarvan. De methode is overgewaaid naar Nederland en wij konden er op de professionaliseringsdag van Gehrels Muziekeducatie en de VLS mee kennismaken in een workshop van Mathieu Vulto. Hij liet zien, horen en voelen hoe vocal painting werkt en hoe je het in de klas zou kunnen toepassen. Voor de lezers van De Pyramide die daar niet bij konden zijn, vroegen we Mathieu Vulto om erover te vertellen.

Mathieu Vulto volgde de opleiding muziekregistratie aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag en studeerde bugel, hafa-directie en schoolmuziek aan het conservatorium te Alkmaar/Amsterdam. Als docent muziek gaf hij les aan het middelbaar onderwijs en als vakleerkracht muziek aan diverse basisscholen. Hij is dirigent van jazzkoor en combo Vocal Attraction en muzikaal leider van theaterproducties. Daarnaast is hij zanger in het 'Dutch Organic Choir' en docent muziek aan de Marnixacademie. Hij geeft landelijk workshops.

Hoe ben je op het spoor gekomen van vocal painting?

"In 2014 werd ik gevraagd om auditie te doen voor het Dutch Organic Choir (DOC), een groep ambitieuze zangers die deels composities zingt en deels muziek ter plekke creëert. Hier kwam ik in aanraking met vocal painting. Ik hou van *creative music making* dus het koor paste me als een jas. Maar zingen in dit koor bleek ook

onverwacht een grote impact op mijn muzieklessen te hebben. Ik zag meteen geweldige mogelijkheden om muziek te creëren vanuit ideeën die mensen ter plekke hebben. Vanuit de veiligheid van de groep kun je ritmes, klanken en melodieën laten ontstaan en bepaalde *loops*, melodieën en *grooves* veranderen. Als je groep het vocabulaire kent van de handtekens die horen bij vocal painting, kun je muziek alle kanten op sturen. En iedereen in de groep kan de leiding overnemen. Kinderen kunnen dat ook prima."

Hoe wist je dat het met kinderen ook zou werken?

"Toen ik in het organisch koor ben gaan zingen, was ik vakleerkracht muziek op Texel, ik kwam per twee weken op zo'n tien basisscholen. Kinderen groeien op met games, luisteren onder andere naar muziek met beats, grooves, zoals *Trance*. Dj's zijn favoriet. Er zijn diverse computerprogramma's waarmee je herhalende muzikale sporen oftewel *loops* kunt maken. Het is een vorm van componeren. Ik zocht naar mogelijkheden om het laten ontstaan van ritmes, melodieën en grooves te integreren in de muziekles, zonder dat je computers nodig hebt, door bodysounds en zang. Vocal painting leek me daar heel geschikt voor, dus ik probeerde het uit in de klas."

En, leren de kinderen er ook wat van?

"Ja, dat werd meteen duidelijk toen ik bij het oefenen van kinderliedjes de tekst van de melodie veranderde in 'oohs, of 'aahs', dat gaf ik dan aan met de handtekens van vocal painting die ik inmiddels had geleerd. De kinderen gingen zuiverder zingen, de melodie gaat blijkbaar beter in het stemgeheugen zitten. Door ook met andere muzikale kenmerken te spelen zoals volume kon ik de klas een homogene klank geven en kwam er nog meer focus op de klank in plaats van de tekst. Dat werkt zo, je geeft met je hand een schuif aan op je arm en drukt daarmee de sterkte van een bepaald kenmerk uit, zoals volume. Het uiteinde van je arm is dan de maximale geluidsterkte, het begin van je arm is dan helemaal geen geluid. Door met je andere hand tussen deze twee maxima te bewegen over je arm, kun je de klas harder of zachter laten zingen. We noemen dat de *floor-to-roof* techniek."

Hoe reageren de leerlingen?

"Ik merk dat zij het samen zingen en muziek maken in de klas graag doen, de gezichten gaan vaak op de glimlach-stand als je binnenkomt. Vocal painting voegt daar nog een extra dimensie aan toe. In eerste instantie omdat het heel leuk is om te doen, onder andere omdat de kinderen zelf ook kunnen spelen met deze tekens, door even de zangleider te zijn, maar vooral omdat het effect heel duidelijk hoorbaar is, inclusief een

verbetering in klank. De leerlingen horen dat zelf ook. Daarnaast is het erg fijn om ook zonder loop-machine plezier te beleven aan het creëren van eigen ritmes met loops."

Hoe gebruik je het in de klas?

"Als je bijvoorbeeld de focus wilt leggen op de tekst, ga je het lied in de energise-modus doen, dat wil zeggen, het zonder toonhoogte ritmisch spreken. Het blijkt dat hierdoor de focus op de tekst beter wordt. De kinderen zijn nu niet met toonhoogte bezig, maar puur met ritme. Natuurlijk kun je zeggen 'we gaan nu de tekst uitspreken', maar het is heel handig om met alleen een teken van je handen het lied even 'uit de toonhoogte' te kunnen halen, in plaats van te praten. Dit kun je ook doen met de melodie. Door de tekst op een 'do' te zingen of andere klanken, focussen de kinderen zich meer op de toonhoogte. Ook dat kun je met een eenvoudig handgebaar tijdens het zingen aangeven.

Het grote voordeel van het gebruik maken van de vocal paintingtekens is dat je minder aan het praten bent en meer aan het doen. Daardoor herhaal je het lied veel, wat belangrijk is voor de kinderen om zich het lied eigen te maken. Je kunt diverse ideeën toevoegen om het lied mooi af te werken. De afwerking van een lied wordt alleen maar beter met deze focus voor de kinderen."

Kun je een voorbeeld geven van zo'n toevoeging?

"De zeppelin is een bekende traditional. Je kunt er een spelletje mee doen door steeds meer woorden weg te laten, door afspraken te maken. Maar als je tekens tot je beschikking hebt zoals het wegschuiven van volume, door je hand over je arm te schuiven, dan kun je dat op een willekeurige plek doen in het lied, terwijl de vorm van het lied intact blijft; (zingt:) 'We zaten met een ... al boven in de ...'."

*We voeren met een zucht
Al boven in de lucht
We zaten zo gezellig in het schuitje
En niemand kon ons zien
We hadden pret voor tien
Leve de zeppelin*

*We voeren met een ...
Al boven in de lucht
We zaten zo gezellig in het schuitje
En niemand kon ons zien
We hadden pret voor tien
Lang leve de zeppelin*

Waarom is het een groot voordeel dat je door vocal painting te hanteren minder hoeft te praten in de muziekles?

"Ik ben er altijd al een groot voorstander van geweest om meer te dóén en minder te praten in een muziekles, net als Gehrels. Hij had ook handtekens voor solmisatie (do-re-mi), net als in de Kodálymethode die ze op het Conservatorium in Den Haag onderwijzen. Die methoden richten zich er allemaal op dat kinderen de muziek

ervaren. Ik merk dat het een voordeel heeft als ze eraan wennen dat je niet veel zegt in de les, bijvoorbeeld met de canon *IN THE JUNGLE*. Als ik dan een zin wil herhalen (zingt:) 'awiemawee, awiemawee...', dan kan ik met tekens aangeven hoe lang ze dat moeten herhalen. En doordat je tussendoor niet veel praat, krijg je een goede spanningsboog, we zijn dan echt even een tijd lang geconcentreerd bezig. Een ander voordeel is dat kinderen het ervaren als een spel, je kunt met de muzikale variaties spelen, dat vinden ze leuk. Ondertussen leren ze de juiste toonhoogte te zingen, herhaling is dan belangrijk. Ze zijn helemaal niet bezig met de vraag of een lied saai is of niet."

Zijn er ook nadelen?

(denkt lang na) "Nou, voor kleuters kan het lastig zijn. Loops zingen is voor hen nog niet geschikt, zij horen een lied graag als een geheel, melodie, tekst, ritme, dat hoort bij elkaar als een *gestalt*. Het vocabulair van de vocal painting signs is voor die leeftijdsgroep beperkt. Zelf heb ik vanaf groep 4 kleine spelletjes met vocal painting toegepast, dat gaat goed. Momenteel geef ik niet structureel les op basisscholen, maar aan pabo-studenten. Zij vinden het interessant want het is eenvoudig en heel effectief."

Voor welke muzikale doelen is het vooral geschikt?

"Vooral voor klankvoorstelling, gehoor, ritmevoorstelling. We laten veel te weinig de tekst weg om de leerlingen naar de melodie te laten luisteren. Daardoor beheersen zij met hun stem de toonhoogte onvoldoende. Die floor-to-roof techniek is heel goed om zuiver te leren zingen, voor bewust worden van het stemgebruik. Als je bijvoorbeeld in een klas één of enkele kinderen hebt die van nature overdreven met vibrato zingen, kun je dat met floor-to-roof reguleren. Je zingt het zelf voor, eerst heel recht zonder vibrato, dan met overdreven vibrato, terwijl je tegelijkertijd met de 'schuif' op je arm de hoeveelheid vibrato aangeeft. Laat de klas vervolgens meedoen. Zodoende kun je het vibrato 'eruit schuiven', zonder dat je er een waardeoordeel aan hangt. Wel is het belangrijk dat je weet wat vibrato doet met de stem, wees daar voorzichtig mee of laat het over aan een kenner. Ook leren kinderen te improviseren, creatief muziek te maken. Dat gebeurt als zij even voor de groep mogen staan om met handtekens bepaalde variaties aan te geven."

Hoe ver ben jij in je ontwikkeling als vocal painting leraar?

"Dat weet ik niet precies. Ik doe het als zanger en als leraar al een tijd en ik ga volgend jaar de master Vocal Leadership volgen in Denemarken, bij Jim Daus Hjærnøe. Vocal painting is er een belangrijk studieonderdeel. Voor mij als schoolmusicus is het heel interessant, je leert daar onder andere een heel actuele moderne manier van een koor leiden, en nieuwe educatieve principes. Zo'n opleiding bestaat ook in Nederland. Codarts in Rotterdam en het conservatorium in Tilburg bieden de opleiding aan en de docenten in Denemarken komen daar ook langs of zijn live via een internetverbinding

'Ooh'

'ie'

'mm'

Lucht op je stem

Je hand als schuif om bijvoorbeeld sterkte aan te geven

Korte noten (links) en lange noten

Fermate

Harmoniseren

Energise: ritmisch spreken

aanwezig. Zelf ga ik in de weekenden naar Denemarken en door de week zit ik thuis met mijn piano en een goede internetverbinding voor een scherm om les te krijgen."

Wat is jouw volgende stap?

"Ik ga me er verder in verdiepen en ook materialen maken voor muzieklessen op basisscholen waarin vocal painting een plaats heeft. Ik wil vakspecialistische muziekklassen geven en de methode verder uitbouwen. Verder blijf ik natuurlijk wel een allround muziekpedagoog. Ik voel mij bevoorrecht dat ik in deze tijd leef. Er zijn hier interessante ontwikkelingen, er komt geld vrij voor onderzoek naar het belang van goed muziekonderwijs.

In Groot-Brittannië en de Verenigde Staten is muziek een belangrijk vak, vaak net zo belangrijk als rekenen en taal. Dat gaat hier vast ook gebeuren. Er wordt steeds meer bekend over het belang van goed muziekonderwijs op de ontwikkeling van kinderen, zowel op sociaal als cognitief vlak.

Tot slot wil ik nog zeggen dat vocal painting niet alleen geschikt is om kwalitatief goede muzieklessen te geven, de leerlingen worden er ook heel blij van. Vocal painting vergroot het plezier, het is een welkome verrijking van het palet aan educatieve middelen waar we over beschikken."

Hand signs voor vocal painting

Er zijn zo'n vijftien hand signs voor vocal painting ontwikkeld. Mathieu Vulto bespreekt er enkele die volgens hem interessant zijn: "Hiermee open je een hele lade met mogelijkheden. Ik heb wat foto's gemaakt van mijn dochter Veerle, die ze voordoet."

- Klanken: met je handen geef je aan of je een melodie op een 'oh', 'ah', 'ie', 'oeh', 'mm' wilt horen.
- Stemgebruik: voeg lucht toe op je stem of twang
- Volume: harder/zachter/fade-out
- Loop: met je handen geef je de lengte van een loop aan. Die kun je vervolgens korter en weer langer maken.
- Korte of brede noten (legato/tenuto)
- Fermate
- Bodysounds: doe het ritme met bodysounds
- Clone: een zanger zingt een melodie, de zangers ernaast kopiëren deze melodie
- Harmonise: de middelste zanger houdt de melodie vast, de zangers ernaast verzinnen een tweede/derde/vierde stem
- Energise: zing zonder toonhoogte, ritmisch spreken
- Subdivisions: verdeel een ritme onder in kleinere partjes (ghostnotes)